

— LETËRSI BASHKËKOHORE —

— LETËRSI BASHKËKOHORE —
- Shkrimtarë amerikanë -

ANN PATCHETT

BEL CANTO

ROMAN

Përktheu nga anglishtja
PIRRO DOLLANI

OMBRA GVG
MVS DESIGN

Copyright © 2001 - Ann Patchet
All rights reserved.
Copyright © 2009 - Shtëpia e Librit OMBRA GVG, Tiranë

Të gjitha të drejtat në gjuhën shqipe janë të rezervuara.
ombra gvg@albmail.com / ombralibri@albanionline.net

Titulli i rigjinalit
Bel Canto / by Ann Patchett
Published by Harper Perennial 2002

Në shqip
Bel Canto / roman nga Ann Patchet
Botuar nga Shtëpia e librit OMBRA GVG
ombragvg@albmail.com / ombralibri@albanionline.net

Grafika nga

metaphor_books@yahoo.com

“U kërkova Perëndive kodrat e burimet;
Së fundi më dëgjuan.
E lumtur do të jetoj.
Dhe kurrë nuk do kërkuj të shkoj përtej burimit,
Dhe kurrë nuk do kërkuj ta kapërcej atë mal.”

Sei Ariette I: *Malinconia, Ninfa Gentile*
Vincenzo Bellini

Sprecher: Ihr Fremdlinge! was sucht oder fordert
ihn von uns?

Tamino: Freundschaft und Liebe.

Sprecher: Bist du bereit, es mit deinem Leben zu
erkämpfen?

Tamino: Ja.

Folësi: O i huaj, çfarë kërkon nga ne?

Tamino: Miqësi dhe dashuri.

Folësi: A je gati të japësh jetën nëse të
kërkohet?

Tamino: Po.

Fyelli magjik

Wolfgang Amadeus Mozart

BEL CANTO

NJË

K

UR DRITAT U SHUAN SHOQËRUESI E PUTHI.

Ndoshta po kthehej me fytyrë nga ajo në çastin kur u bë errësirë e plotë; mbase po ngrinte duart lart. Me siguri ishte bërë ndonjë lëvizje, apo gjest, pasi çdokush që ishte në dhomën e ndenjjes, më vonë do ta kujtonte një të puthur. Por askush *nuk e kishte parë*. Ishte e pamundur. Errësira kishte rënë papritur. Njerëzit jo vetëm ishin të bindur për puthjen, por thonin se ishin në gjendje të tregonin edhe se çfarë lloj puthjeje ishte: e fortë, e zjarhtë dhe se ajo u befasua. Në çastin kur dritat u shuan, të gjithë i kishin sytë tek ajo. Megjithatë vazhduan të duartrokisnin fuqishëm me duart lart e të ngritur në këmbë. Italianët dhe francezët bërtisnin, “Bravo! Bravo!”, ndërsa japonezët ishin të përmbajtur. A do ta kishte puthur kështu nëse dhoma do të kishte qenë e ndriçuar? Kaq i dhënë të kishte qenë pas saj sa, me t’u shuar dritat, ta kishte pushtuar? Kaq shpejt ta kishte men-duar? Apo ndoshta kjo ishte pjellë e imagjinatës ngaqë të gjithë që

ndodheshin në dhomë, burra e gra, e adhuronin? Ishin kaq të mahnitur nga bukuria e zërit të saj, sa që do të donin që t'ia mbulonin gojën me të puthura e t'ia thithnin, se ndoshta muzika mund të gëlltitej e bëhej e tyrja. Ç'do të thotë të puthësh buzët që mbajnë një zë të tillë?

Disa prej tyre kishin vite që e adhuronin. Zotëronin të gjitha disqet që ajo kishte nxjerrë. Mbanin nga një bllok ku shënonin vendet ku e kishin dëgjuar, titujt e pjesëve që kishte kënduar, të orkestrantëve dhe të dirigjentëve. Por në këtë mbrëmje kishte edhe nga ata që kurrë s'e kishin dëgjuar emrin e saj, e që po të ishin pyetur para kësaj nate, do të thonin se opera është një koleksion pakuptim mjaullimash e do të donin më mirë të kalonin tre orë në karrigen e dentistit, sesa në një sallë opere. Pikërisht këta, që kishin qenë kaq të gabuar, qanë e iu drithërua buza më shumë këtë mbrëmje.

Askush nuk u tremb nga errësira. Madje as nuk e vunë re. Nuk reshtnin së duartrokitori. Disa nga njerëzit që ishin nga vende të huaja mendonin se gjëra të tilla ishin të zakonshme këtu. Dritat iknin dhe vinin. Po kështu mendonin edhe ata që ishin vendas. Madje, çasti i ikjes së dritave ishte një element dramatik e në kohën e duhur. *Ç'nevojë keni të shihni? Dëgjoni*, sikur donin të thonin dritat. Por përse edhe qirinjtë nëpër tryeza u shuan, ndoshta në të njëjtin çast, apo pak më parë? Kjo ishte pyetja që gjithkush ia bënte vetes. Dhoma u mbush me erëminim e këndshëm të qirinjve të saposhuar, me një tymnajë të ëmbël dhe të paqme. Dhe erërimi sikur

thoshte: *është vonë tani, është koha të flini.*

Ata vazhdonin të duartrokisnin duke menduar se ajo vazhdonte të puthej.

E vetmja arsye që zoti Hosokau kishte ardhur në këtë vend ishte sopranoja Roksana Koz. Kurse zoti Hosokau ishte shkaku që njerëzit ndodheshin në këtë mbrëmje, në një vend ku askush nuk do të kishte dëshirë ta vizitonte. Arsyeja që ky vend i varfër kishte shtruar këtë darkë me shpenzime jashtëzakonisht të mëdha dhe s'kishte lënë gurë pa lëvizur që ky i huaj të vinte, ishte se zoti Hosokau ishte krijuesi dhe kryetari i Nanseit, korporatës elektronike më të madhe në Japoni. Dëshira më e madhe e vendit pritës ishte që zoti Hosokau të tregojë i dashur e t'i ndihmonte në disa nga qindra nevojat e ndryshme që kishin, të cilat mund të realizoheshin nëpërmjet shkëmbimeve tregtare apo kualifikimit të punonjësve. Një fabrikë (kjo ishte një ëndërr kaq e madhe sa që nuk ishin në gjendje t'ia shqiptonin emrin), mund të ndërtohej këtu ku çmimi i ulët i krahut të punës do të thoshte fitim për këdo. Zhvillimi i industrisë do ta largonte ekonominë e vendit nga kultivimi i bimës së kokainës dhe i opiumit ogurzi e do të krijonte iluzionin se vendi po hiqte dorë njëherë e mirë nga lënda bazë e kokainës dhe heroinës; e për rrjedhojë do të nxiste ndihmat e huaja. Por deri tani kjo ëndërr kishte mbetur e pareaizuar, pasi japonezët nga natyra i masin gjërat një mijë herë para se të marrin një vendim. Ja pse në vend të ndonjë zëvendëspresidenti apo politikani, kishte ardhur e qëndronte ulur zoti Hosokau. Kjo tregonte se një dorë po u shtrihej. Dhe

ndoshta duhej që ta mikloje e t'i luteshe kësaj dore. Ndoshta do të duhej ta nxirrje nga xhepi i tij i thellë. Por kjo vizitë, me darkën e mrekullueshme të ditëlindjes, me praninë e yllit të operas, me disa takime të planifikuara dhe, ndoshta, nesër me ndonjë vizitë në vendin e fabrikës së ardhshme, ishte një botë e tërë, më e prekshme sesa më parë dhe ajri në dhomë ishte i mbushur me premtime. Në mbrëmje ndodheshin përfaqësues nga shumë vende të botës të cilët ishin të keqinformuar në lidhje me karakterin e qëllimeve të zotit Hosokau. Po kështu, me kravata të zeza e fustane mbrëmjesh, investitorë dhe ambasadorë kishin mbushur dhomën dhe ngrinin dolli e qeshnin. Këta mbështesnin çdo përpjekje të korporatës Nansei, por qeveritë e tyre nuk i nxisnin të investonin asnjë qindarkë në këtë vend.

Përsa i përket zotit Hosokau, udhëtimi i tij nuk kishte qëllime pune, diplomatike apo miqësie me Presidentin siç do të raportohej më vonë. Zoti Hosokau i urrente udhëtimet dhe as nuk e njihte Presidentin. Ai i kishte bërë shumë të qarta qëllimet, apo mungesën e qëllimeve të tij. Nuk mendonte të ndërtonte ndonjë fabrikë. Dhe kurrë nuk do të pranonte të udhëtonte në një vend të çuditshëm për të festuar ditëlindjen me njerëz krejt të panjohur. Si mund të festonte ditëlindjen rrethuar nga njerëz të tillë? E aq më pak pesëdhjetë e tre vjetorin që nuk e quante një përvjetor të rëndësishëm. Ai nuk i kishte pranuar ftesat e shumta të këtyre njerëzve për një mbrëmje të tillë deri në çastin që i premtuan se si dhuratë do të sillnin Roksana Kozin të këndonte për të.

Dhe nëse ajo do të ishte dhurata, si mund të mos e pranonte? Sado larg, sado e papërshtatshme dhe sado të keqinformuar të ishin për mbrëmjen, askush nuk mund të thoshte jo.

Por së pari, le të kujtojmë një ditëlindje tjetër, kur Katsumi Hosokau mbushi 11 vjeç dhe, për herë të parë, pa operan “*Rigoletto*” Verdit. Së bashku me të atin kishte shkuar me tren në Tokio dhe po ecnin drejt operas nën një shi të rrëmbyeshëm. Ishte 22 tetor dhe binte një shi i ftohtë vjeshte në rrugët e mbuluara nga një shtresë e hollë gjethesh të kuqe. Kur arritën në sallën e Operas Metropolitane të Tokios ishin bërë qull. Biletat që ndodheshin në kuletën e të atit ishin lagur dhe u kishte dalë boja. Vendet nuk i kishin të mira, por nuk kishte asgjë që ua pengonte shikimin. Në vitin 1954 njerëzit ishin të varfër; biletat e trenit dhe të operas ishin gjëra të papërfytyrueshme. Në kohë të tjera, një shfaqje e tillë do të dukej tepër e ndërlikuar për një fëmijë, por ishin vitet e para të mbasluftës dhe fëmijët e atij brezi mund të kuptonin shumë gjëra që për bashkëmoshatarët e tyre sot mund të ishin të pakuptueshme. Për të shkuar tek radha e tyre lart në galeri, ata u ngjitën nëpër një palë shkallë të gjata dhe me kujdes që të mos vështronin poshtë se u merreshin mendtë. Përkuleshin duke i kërkuar falje çdo njeriu që ngrihej në këmbë për t’u hapur rrugën drejt karrigeve të tyre. Më në fund, ulën ndenjësën dhe u zhyten në to. Kishin ardhur shpejt, por kishte të tjerë që

kishin ardhur më përpara, pasi kishin bileta më të shtrenjta e ato u jepnin të drejtën të qëndronin të heshtur në pritje në këtë mjedis të bukur. At e bir, pritën në heshtje derisa më në fund dritat u shuan dhe tingujt e parë të muzikës erdhën nga një vend shumë poshtë tyre. Njerëz të vegjël, pothuajse insekte, dolën nga perdet, hapën gojëjt dhe zërat praruan muret me mallin dhe dhimbjen, me dashurinë pakufi dhe të marrë që do të çonte secilin prej tyre drejt shkatërrimit.

Dhe pikërisht gjatë shfaqjes së Rigoletos, opera gdhendi brenda kapakëve të syve të Katsumi Hosokaus një mesazh në ngjyrë rozë që ai e lexonte gjatë kohës që flinte. Shumë vite më vonë, kur punonte më shumë se çdokush tjetër në një vend ku vlerat njerëzore janë ngritur mbi themelet e punës së palodhur, ai mendonte se jeta, jeta e vërtetë, ishte ruajtur te muzika. Ajo ruhej e pacenuar në pentagramet e “*Eugjen Onjeginit*” të Çajkovskit, ndërkohë që njerëzit përballeshin me jetën e kryenin detyrimet që kishin. Pa dyshim ai e dinte (ndonëse nuk e kuptonte plotësisht) se opera nuk ishte për çdo njeri, por shpresonte se për cilindo kishte diçka. Kasetat që adhuronte dhe mundësitë e rralla që kishte pasur për të shikuar *live* një opera, ishin notat me të cilat vlerësonte aftësinë e tij për të dashuruar. Dhe jo gruaja, vajzat apo puna e tij. Kurrë nuk i kishte shkuar në mendje se opera kishte zëvendësuar veprimtaritë me të cilat mbushte jetën e përditshme. Por, ama, e dinte se pa opera, kjo pjesë e jetës së tij do të zhdukej bashkë me të. Pikërisht në fillim të aktit të dytë, kur Rigoletto dhe Gilda këndonin së

bashku e zërat e tyre gërshetoheshin, ngriheshin, ai zgjati krahun për të kapur dorën e të atit. Nuk e kishte idenë se çfarë po thonin, ashtu si nuk e dinte që ishin at e bijë, por vetëm ndiente nevojën të mbahej diku. Forca tërheqëse e muzikës ishte kaq e fuqishme saqë pati ndjesinë sikur po binte nga ajo lartësi ku qëndronte.

Një dashuri e tillë kultivon besnikëri dhe zoti Hosokau ishte një burrë besnik. Kurrë nuk e harroi rëndësinë e Verdit në jetën e tij. Pëlqente disa këngëtarë ashtu si çdo njeri. Kishte krijuar koleksione të veçanta me Schwarzkopf¹ dhe Sutherland². Por mbi të gjitha vinte Maria Kallasin. Ditët e tij ishin kaq të ngarkuara, saqë kurrë nuk kishte kohë të lirë, të mjaftueshme, atë lloj kohe që një pasion i tillë meritonte. E kishte bërë zakon që pasi mbaronte darkën me klientët dhe përfundonte dokumentacionin, dëgjonte për tridhjetë minuta muzikë dhe lexonte librete operash, pastaj binte të flinte. Përveç pesë të dielave në vit, ishte pothuaj e pamundur që ai mund të gjente tre orë të lira që të dëgjonte një opera nga fillimi në fund. Një herë, kur po i afrohej të pesëdhjetave, u helmua pasi hëngri ca goca deti të prishura dhe ndenji tre ditë në shtëpi. Gjithnjë i sillte në mendje ato ditë, me atë mall që kujtojmë kohët e lumtura, sepse e dëgjonte papushim, madje edhe kur ishte në gjumë, "*Alcinan*" e

¹ Elisabeth Schwarzkopf, 1915-2006 - këngëtare gjermane e operas angleze dhe austriake. (shën. i përkthyesit)

² Joan Alston Sutherland, 1926 - këngëtare australiane, një nga këngëtares më të njohura të shekullit 20-të. (shën. i përkth.)

Hendelit. CD-në e parë me regjistrime të Roksana Kozit ia kishte dhuruar për ditëlindje Kiomi, vajza e madhe. I ati ishte nga ata lloj njerëzish të vështirë për t'i blerë një dhuratë. Por kur pa një disk me një emër që ajo s'e njohte, mendoi ta blinte. Nuk e tërhoqi emri i panjohur, por fytyra e saj. Fotografitë e sopranove të tjera iu dukën shumë acaruese. Të gjitha shikonin përtej kokave të dëgjuesve apo vështronin përmes vellove. Ndërsa Roksana Koz, me ato sy të mëdhenj, e vështronte Kiomin drejt në sy. Ajo zgjati dorën ta merrte pa vënë re se ishte opera "*Lucia di Lammermoor*". Sa disqe të kësaj opere kishte i ati? E ç'rëndësi kishte. Ajo pagoi dhe u largua.

Atë ditë kur zoti Hosokau vuri CD-në dhe u ul në karrige ta dëgjonte, ai nuk u kthye përsëri në punë. Iu duk se ishte përsëri po ai djalë, ulur në majë të galerisë në Tokio dhe dora e tij brenda dorës së madhe dhe të ngrohtë të babait. E dëgjoi diskun disa herë, por pjesët që ajo nuk këndonte, i kalonte me shpejtësi. Zëri i saj ishte i fuqishëm, i ngrohtë dhe i ndërlikuar. Si mund të ishte njëkohësisht i kontrolluar dhe kaq i shfrenuar? Ai thirri emrin e Kiomit dhe ajo erdhi e qëndroi te dera e studios. Filloi të thotë diçka – po? ose, çfarë? ose, zoti? – por para se të nxirrte fjalët, dëgjoi zërin e asaj gruaje të fotografisë, me shikim të drejtpërdrejtë. I ati nuk tha asnjë fjalë, por vetëm bëri me dorë në drejtim të altoparlantit. Ajo u kënaq që gjeti një dhuratë të tillë. Muzika po i thurte lavde asaj. Zoti Hosokau mbylli sytë dhe u zhyt në ëndërrime.

Prej këtij çasti ai pa tetëmbëdhjetë shfaqje ku këndonte Roksana Koz në më pak se pesë vjet. Shfaqja e

parë ishte një rastësi. Herët e tjera ai shkonte vetë në ato qytete ku jepte shfaqje ajo, duke u marrë gjithashtu edhe me çështje të punës. Operan *“La Sonnambula”* e pa tre net rresht. Kurrë nuk ishte përpjekur për ta takuar, apo të përpiqej të dukej se qëndronte mbi shikuesit e tjerë. Nuk mendonte se vlerësimi që kishte për talentin e saj i kapërcente vlerësimet që kishin bërë të tjerët për të. Vetëm një i marrë do të mendonte ndryshe për Roksana Kozin. Nuk kërkonte asgjë më shumë sesa të drejtën të ulej dhe ta dëgjonte.

Po të lexoni në ndonjë revistë biznesi për Katsumi Hosokaun, do të vini re se ai kurrë nuk flet për pasionin e tij, pasi pasioni është një çështje vetjake, por opera gjithnjë është e pranishme. Ky pozicion njerëzor e bën të jetë më i pranueshëm. Drejtues të korporatave të tjera i sheh në këto revista duke peshkuar në lumenjtë e Skocisë apo duke fluturuar me avionët e tyre në Helsinki. Ndërsa zotin Hosokau e sheh të ulur mbi një kolltuk lëkure ku dëgjon muzikë dhe prapa tij është një Stereo EX-12 prodhim i Nanseit. Mund të ketë shumë pyetje rreth parapëlqimeve të tij. Por dihej se cila ishte përgjigja.

Për një pagesë që ishte shumë më tepër sesa shuma e shpenzimeve për të gjithë darkën (ushqimi, shërbimi, transporti, lulet, ruajtësit e rendit), Roksana Kozi pranoi të vinte në mbrëmje, meqë binte edhe ndërmjet fundit të sezonit të La Skalas dhe fillimeve të shfaqjeve të saj në Teatro Colón në Argjentinë. Ajo nuk do të ishte e

pranishme në darkë, ngaqë nuk hante përpara se të këndonte, por do të vinte kur të mbaronte dhe do të këndonte gjashtë arie me shoqëruesin e saj pianist. Zoti Hosokau i kishin shkruar se po ta pranonte ftesën, ai mund të bënte një kërkesë me shkrim për këngëtarën që të këndonte një arie që atij i pëlqente. Organizuesit nuk i premtonin asgjë më shumë sesa dorëzimin e kërkesës të këngëtarja. Ishte pikërisht aria nga Rusalka që kishte zgjedhur zoti Hosokau që Roksana Kozi po këndonte, kur dritat u shuan. Pikërisht këtu mbyllej edhe programi i saj. Por askush nuk mund të ishte në gjendje të thoshte nëse ajo do të pranonte të këndonte edhe ndonjë arie tjetër për të plotësuar dëshirat e dëgjuesve në qoftë se dritat nuk do të kishin ikur.

Zoti Hosokau zgjodhi diçka nga opera "*Rusalka*" në shenjë respekti për zonjushën Koz, sepse kjo opera ishte vepra më e rëndësishme në repertorin e saj dhe nuk do të kërkonte prova të veçanta. Ishte një vepër që do të ishte përfshirë në program edhe sikur ai mos ta kishte kërkuar. Ai nuk zgjodhi ndonjë pjesë të panjohur, për shembull ndonje arie nga "*Partenop*" që të tregonte se ishte specialist. Ai donte vetëm të ndodhej pranë saj e ta shikonte duke kënduar "*Rusalkën*". Nëse dikush do të ëndërrojë për mua, ëndërroftë edhe kur të jetë zgjuar! Përkthyesi i tij ia kishte përkthyer nga çekishtja vite të shkuara.

Dritat ende ishin të shuara. Duartrokitjet filluan të rrallohen. Njerëzit picëronin sytë e përpiqeshin ta shikonin përsëri. Kaloi një minutë, pastaj dy dhe njerëzit vazhdonin të qëndronin të qetë. Pastaj Simon Tibo,

ambasadori francez, të cilit para se të vinte këtu i kishin premtuar një vend shumë më të parapëlqyer, Spanjën, (padrejtësisht kishin emëruar një tjetër si shpërblim për shërbimet politike, ndërkohë që Tiboja dhe familja e tij po paketonte plaçkat) vuri re se poshtë derës së kuzhinës dritat ishin ndezur. Ishte i pari që e kuptoi. Iu duk sikur sapo ishte zgjuar i trembur nga një gjumë i thellë, dehur nga një përzierje pijesh, mish derri dhe Dvorzhak. Kërkoj në errësirë dorën e gruas teksa vazhdonte të duartrokiste. E shtrëngoi dhe e tërhoqi brenda turmës, ndërmjet trupave të errët që nuk i shihte dhe shtyhej mes tyre. Eci drejt dyerve me xhama që mbante mend se ndodheshin në fund të dhomës dhe ngrinte kokën për të kapur ndonjë grimcë dritë yjesh që të orientohej. Ajo që pa ishte drita e ngushtë e një baterie dore, një dhe pastaj edhe një tjetër. Ndjeu zemrën t'i fundoset brenda gjoksit dhe u trishtua.

- Simon? - pëshpëriti e shoqja.

Edhe pse nuk shihte asgjë, e ndjeu se gjithçka kishte marrë fund: shtëpia ishte rrethuar. Dhe ndërkohë që shtysa e parë, instinkti i vetëmbrojtjes, ishte të çante turmën e të shikonte se mos gjente një rrugë shpëtimi, logjika e frenoi. Është më mirë të mos tërheqësh vemendjen e të tjerëve. Është më mirë të mos bëhesh shembull. Diku në pjesën e përparme të dhomës shoqëruesi po puthte këngëtarën e operas dhe, për pasojë, ambasador Tiboja e tërhoqi të shoqen, Edithin, dhe e shtrëngoi në gji.

- Do të këndoj në errësirë, nëse më sillni një qiri, - thirri Roksana Koz.

Me këto fjale të gjithë ngrinë e duartrokitjet pushuan,

sepse vunë re se qirinjtë ishin shuar gjithashtu. Mbrëmjes i erdhi fundi. Ndërkohë, rojat personale dremisnin brenda limuzinave si qen të mëdhenj e të majmur. Në të gjithë dhomën burrat futën duart në xhepa dhe ndeshën vetëm shamitë dhe paratë, të palosura mirë. Një shpërthim zërash, lëvizje këmbësh dhe si me magji, dritat erdhën.

* * *

Kishte qenë një mbrëmje e mrekullueshme, ndonëse askush nuk e kujtonte. Pjata e parë, asparagas të bardha me salcë hollandeze, pastaj goça deti me qepujka të ëmbla, pjata e tretë, mish qingji, në copa të vogla 3-4 kafshatash të kaurdisura me gliko boronicash. Zakonisht vendet e varfëra përpiqen që drejtuesve të korporatave të huaja të mos u mungojnë vezëpeshku ruse dhe shampanjë franceze. Ruse dhe franceze, ruse dhe franceze sikur kjo është e vetmja mënyrë për të treguar begatinë. Çdo tryezë ishte e mbushur me buqeta të verdha orkidesh, plot me lule të vockla që dridheshin dhe lëkundeshin si të ishin lavjerrës dhe në çdo frymëmarrje të të ftuarve merrnin forma të ndryshme. Gjithë ai mundim për përgatitjen e darkës, që nga vendosja në tryeza e mbështetësve ku ishin vënë etiketat me emrat e miqve, të shkruara gjithë lajle e lule, iku kot, madje pa e parë askush. Pikturat ishin sjellë nga muzeu kombëtar: një kompozim i Shën Mërisë me sy të zinj e me Krishtin-foshnje në duar, me një fytyrë çuditërisht të mençur e të rritur, ishte vendosur mbi oxhak. Lulishtja, të cilën të ftuarit mund ta shihnin vetëm për një çast kur të zbrisnin nga makinat e të ecnin drejt hyrjes, apo nëse do të ndodhte